शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
दूर शिक्षण केंद्र

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्र. ३

आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

(स्वातंत्र्यपूर्व काळ)

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्र. ७

आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

(स्वातंत्र्योत्तर काळ २००० पर्यंत)

(शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून)

एम. ए. भाग १ : मराठी

आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक ३ व ७
२०१८ पासून होणाऱ्या परीक्षांसाठी

© **कुलसचिव,** शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (महाराष्ट्र)
प्रथमावृत्ती : २०१८
एम. ए. भाग-१ करिता
सर्व हक्क स्वाधीन. शिवाजी विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकाराने नक्कल करता येणार नाही.

प्रती : १,०००

■

प्रकाशक :
डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

मुद्रक :
श्री. बी. पी. पाटील
अधीक्षक,
शिवाजी विद्यापीठ मुद्रणालय,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

ISBN- 978-81-939381-6-4

★ दूर शिक्षण केंद्र आणि शिवाजी विद्यापीठ याबद्दलची माहिती पुढील पत्त्यावर मिळू शकेल.
शिवाजी विद्यापीठ, विद्यानगर, कोल्हापूर-४१६ ००४. (भारत)

★ दूर शिक्षण विभाग-विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांच्या विकसन अनुदानातून या साहित्याची निर्मिती केली आहे.

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ सल्लागार समिती ■

प्रा. (डॉ.) डी. बी. शिंदे
मा. कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्र-कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. एम. साळुंखे
माजी कुलगुरू,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. (डॉ.) के. एस. रंगाप्पा
माजी कुलगुरू,
म्हैसूर विद्यापीठ, म्हैसूर

प्रा. पी. प्रकाश
अतिरिक्त सचिव-II
विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली

प्रा. (डॉ.) सीमा येवले
गीत-गोविंद, फ्लॅट नं. २,
११३९ साईक्स एक्स्टेंशन,
कोल्हापूर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील
I/c अधिष्ठाता, विज्ञान व तंत्रज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) ए. एम. गुरव
I/c अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) भारती पाटील
I/c अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) पी. डी. राऊत
I/c अधिष्ठाता, आंतर-विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. एम. ए. काकडे
संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. व्ही. टी. पाटील
वित्त व लेखा अधिकारी,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. ए. अनुसे (सदस्य सचिव)
संचालक, दूर शिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ समन्वय समिती : मराठी ■

अध्यक्ष - **डॉ. राजन गवस**
मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

- **डॉ. डी. ए. देसाई**
  विवेकानंद कॉलेज,
  कोल्हापूर
- **प्रा. डॉ. डी. के. वळवी**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय,
  कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र,	**आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास**
शिवाजी विद्यापीठ,	एम.ए.भाग १: मराठी
कोल्हापूर	अभ्यासपत्रिका क्रमांक ३ व ७

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	घटक क्रमांक आणि शीर्षक
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ३ : आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (स्वातंत्र्यपूर्व काळ)	
डॉ. सतेज दणाणे नामदेवराव सुर्यवंशी महाविद्यालय, फलटण	१. **वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना**
डॉ. प्रियांका कुंभार शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे महाविद्यालय, मिरज	२. **भाषांतरीत वाङ्मय**
प्रा. सुभाष पाटील कस्तुरबाई वालचंद कॉलेज, सांगली	३. **पत्रकारिता**
डॉ. सुरेश बाळकृष्ण शिंदे बाबासाहेब चितळे महाविद्यालय, भिलवडी	४. **कथात्म साहित्य – कथा, कादंबऱ्या, नाटक, कविता**
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ७ : आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (स्वातंत्र्योत्तर काळ २००० पर्यंत)	
डॉ. वनश्री फाळके पी.एल. श्रॉफ कला व वाणिज्य महाविद्यालय, चिंचणी	१. **१९५० ते २००० या काळातील साहित्याची सांस्कृतिक, राजकीय आणि सामाजिक पार्श्वभूमी**
डॉ. प्रकाश दुकळे देशभक्त आनंदराव बळवंतराव नाईक कॉलेज, चिखली	२. **नवसाहित्य आणि महानगरीय साहित्य**
प्रा. डॉ. शिवाजीराव पाटील कला, वाणिज्य आणि विज्ञान महाविद्यालय, कोवाड	३. **दलित, आदिवासी, ग्रामीण साहित्यप्रवाह**
प्रा. डॉ. उज्वला पाटील शिक्षणमहर्षी बापूजी साळुंखे महाविद्यालय, कराड	४. **स्त्रीवादी आणि इतर साहित्यप्रवाह**

■ संपादक ■

डॉ. सुरेश बाळकृष्ण शिंदे

बाबासाहेब चितळे महाविद्यालय, भिलवडी,

ता. पलूस, जि. सांगली

संपादकीय

'आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास' ही अभ्यासपत्रिका एम. ए. भाग-१ च्या सत्र-१ व सत्र-२ साठी आहे. या अभ्यासपत्रिकेमध्ये सत्र एक साठी आधुनिक मराठी वाङ्मय स्वातंत्र्यपूर्व काळ यामध्ये १. वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना, २. भाषांतरीत वाङ्मय, ३. पत्रकारिता, ४. कथात्म साहित्य कथा, कादंबऱ्या, नाटक, कविता; तसेच सत्र दोन साठी स्वातंत्र्योत्तर काळ १. १९५०-२००० सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय पार्श्वभूमी, स्वातंत्र्योत्तर काळ, सामाजिक राजकीय परिवर्तन, नवविचार प्रवाह, वाङ्मयीन चळवळी, २. नवसाहित्य आणि महानगरीय साहित्य, ३. दलित, आदिवासी, ग्रामीण साहित्य प्रवाह, ४. स्त्रीवादी आणि इतर साहित्यप्रवाह या कलाकृती अभ्यासक्रमांसाठी नियुक्त केलेल्या आहेत. प्रस्तुत स्वयंअध्ययन साहित्यामध्ये अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त कलाकृतींचे घटकनिहाय लेखन केलेले आहे. प्रत्येक घटकाचे लेखन अभ्यासपूर्ण रीतीने व आकलनसुलभ भाषेत केलेले आहे. घटकाच्या प्रारंभी उद्दिष्ट्ये नमूद केलेली असून उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी प्रस्तुत घटकलेखनातील विषय विवेचन व मूल्यमापन आपणास दिशादर्शक आहे. अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त केलेल्या पुस्तकांचा आशय व्यापक असून त्यांचा सूत्रबद्ध आढावा घेण्याचा प्रयत्न घटकलेखनामध्ये केलेला आहे.

या घटकांच्या अध्ययनाबरोबरच आपण अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त कलाकृती व अनुषंगिक संदर्भग्रंथ वाचावेत. त्यामुळे आपल्या भाषिक व वाङ्मयीन कक्षा व्यापक होतील. मराठी विषयातून पदव्युत्तर पदवी संपादन करताना आपण भाषिक कौशल्यांबरोबरच मराठी वाङ्मयातील विविध प्रवाहांचे व साहित्यकृतींचे सूक्ष्म अध्ययन करावे व आपली एक विवेचक समीक्षादृष्टी तयार व्हावी, या उद्देशाने प्रस्तुत अभ्यासपत्रिकेचा अभ्यास आपण करावा, अशी आमची अपेक्षा आहे.

■ **संपादक** ■

डॉ. सुरेश बाळकृष्ण शिंदे

बाबासाहेब चितळे महाविद्यालय, भिलवडी,

ता. पलूस, जि. सांगली

अभ्यासमंडळ : मराठी

अध्यक्ष : **डॉ. दत्तात्रय मल्लू पाटील**
डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

- **प्रा. डॉ. राजन गवस**
  मराठी विभागप्रमुख,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. रणधीर शिंदे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे**
  छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा
- **डॉ. शहाजी जगन्नाथ पाटील**
  पद्मभूषण वसंतरावदादा पाटील कॉलेज, तासगाव,
  जि. सांगली
- **डॉ. सुभाष गणपती जाधव**
  दत्ताजीराव कदम आर्ट्स, सायन्स ॲण्ड कॉमर्स कॉलेज,
  इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर
- **डॉ. प्रभाकर पवार**
  मुधोजी कॉलेज, फलटण, जि. सातारा
- **प्राचार्य डॉ. आर. के. शानेदिवाण**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **डॉ. अरुण कृष्णा शिंदे**
  नाईट कॉलेज ऑफ आर्ट्स ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर
- **डॉ. उदय रामचंद्र जाधव**
  शहाजीराजे महाविद्यालय, खटाव, जि. सातारा
- **प्रा. डॉ. दासू वैद्य**
  मराठी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
  विद्यापीठ, औरंगाबाद
- **डॉ. नंदकुमार विष्णू मोरे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. गोपाळ ओमाण्णा गावडे**
  महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **श्री. के. एस. अटकरे**
  कैलास पब्लिकेशन, औरंगपूरा, औरंगाबाद

अनुक्रमणिका

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ३
आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (स्वातंत्र्यपूर्व काळ)

घटक १ वाङ्मयेतिहासाची संकल्पना १

घटक २ भाषांतरित वाङ्मय २१

घटक ३ पत्रकारिता ५८

घटक ४ कथात्म साहित्य ८५

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ३
आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (स्वातंत्र्योत्तर काळ २००० पर्यंत)

घटक १ १९५०–२००० सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय पार्श्वभूमी स्वातंत्र्योत्तर काळ, सामाजिक राजकीय परिवर्तन, नवविचार प्रवाह, वाङ्मयीन चळवळी ११९

घटक २ नवसाहित्य आणि महानगरीय साहित्य १४३

घटक ३ दलित आदिवासी ग्रामीण साहित्य प्रवाह १७४

घटक ४ स्त्रीवादी आणि इतर साहित्यप्रवाह २२४

■ विद्यार्थ्यांना सूचना

प्रत्येक घटकाची सुरुवात उद्दिष्टांनी होईल. उद्दिष्टे दिशादर्शक आणि पुढील बाबी स्पष्ट करणारी असतील.

१. घटकामध्ये काय दिलेले आहे?

२. तुमच्याकडून काय अपेक्षित आहे?

३. विशिष्ट घटकावरील कार्य पूर्ण केल्यानंतर तुम्हाला काय माहीत होण्याची अपेक्षा आहे?

स्वयं मूल्यमापनासाठी प्रश्न दिलेले आहेत. त्यामुळे घटकाचा अभ्यास योग्य दिशेने होईल. तुमची उत्तरे लिहून झाल्यानंतरच स्वयं अध्ययन साहित्यामध्ये दिलेली उत्तरे पाहा. ही तुमची उत्तरे (किंवा स्वाध्याय) आमच्याकडे मूल्यमापनासाठी पाठवायची नाहीत. तुम्ही योग्य दिशेने अभ्यास करावा, यासाठी ही उत्तरे 'अभ्यास साधन' (Study Tool) म्हणून उपयुक्त ठरतील.

प्रिय विद्यार्थी,

हे स्वयंअध्ययन साहित्य या पेपरसाठी एक पूरक अभ्याससाहित्य म्हणून आहे. असे सूचित करण्यात येते की, विद्यार्थ्यांनी २०१७-१८ पासून तयार केलेला नवीन अभ्यासक्रम पाहून त्याप्रमाणे या पेपरच्या सखोल अभ्यासासाठी संदर्भपुस्तके व इतर साहित्याचा अभ्यास करावा.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्र. १

भाषिक आविष्काराची रूपे

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्र. ५

साहित्यप्रकारांचा सूक्ष्म विचार

(शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून)

एम. ए. भाग १ : मराठी

भाषिक आविष्काराची रूपे
साहित्यप्रकारांचा सूक्ष्म विचार
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक १ व ५
२०१८ पासून होणाऱ्या परीक्षांसाठी

© **कुलसचिव,** शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (महाराष्ट्र)
प्रथमावृत्ती : २०१८
एम. ए. भाग-१ करिता
सर्व हक्क स्वाधीन. शिवाजी विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकाराने नक्कल करता येणार नाही.

प्रती : १,०००

■

प्रकाशक :
डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

मुद्रक :
श्री. बी. पी. पाटील
अधीक्षक,
शिवाजी विद्यापीठ मुद्रणालय,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

ISBN- 978-81-8486-696-4

★ दूर शिक्षण केंद्र आणि शिवाजी विद्यापीठ याबद्दलची माहिती पुढील पत्त्यावर मिळू शकेल.
शिवाजी विद्यापीठ, विद्यानगर, कोल्हापूर-४१६ ००४. (भारत)

★ दूर शिक्षण विभाग-विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांच्या विकसन अनुदानातून या साहित्याची निर्मिती केली आहे.

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ सल्लागार समिती ■

प्रा. (डॉ.) डी. बी. शिंदे
मा. कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्र-कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. एम. साळुंखे
माजी कुलगुरू,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. (डॉ.) के. एस. रंगाप्पा
माजी कुलगुरू,
म्हैसूर विद्यापीठ, म्हैसूर

प्रा. पी. प्रकाश
अतिरिक्त सचिव-II
विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली

प्रा. (डॉ.) सीमा येवले
गीत-गोविंद, फ्लॅट नं. २,
११३९ साईक्स एक्स्टेंशन,
कोल्हापूर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील
I/c अधिष्ठाता, विज्ञान व तंत्रज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) ए. एम. गुरव
I/c अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) भारती पाटील
I/c अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) पी. डी. राऊत
I/c अधिष्ठाता, आंतर-विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. एम. ए. काकडे
संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. व्ही. टी. पाटील
वित्त व लेखा अधिकारी,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. ए. अनुसे (सदस्य सचिव)
संचालक, दूरशिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र,	**भाषिक आविष्काराची रूपे/साहित्यप्रकारांचा सूक्ष्म विचार**
शिवाजी विद्यापीठ,	एम.ए.भाग १: मराठी
कोल्हापूर	अभ्यासपत्रिका क्रमांक १ व ५

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	**घटक क्रमांक आणि शीर्षक**
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक १ : भाषिक आविष्काराची रूपे	
डॉ. रफीकसूरज मुल्ला जयवंत महाविद्यालय, इचलकरंजी	१. **भाषिक आविष्कार** २. **भाषेची सर्जनशील प्रक्रिया** ३. **भाषा आणि साहित्य** ४. **भाषा आणि साहित्याचे मूलबंध**
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ५ : साहित्यप्रकारांचा सूक्ष्म विचार	
डॉ. रफीकसूरज मुल्ला जयवंत महाविद्यालय, इचलकरंजी	१. **महाकाव्य, आख्यानकाव्य, कविता, दीर्घकविता, भावकविता** २. **कथा–दीर्घकथा–लघुकादंबरी–कादंबरी** ४. **ललित गद्य : आत्मचरित्र, चरित्र, आठवणी, रोजनिशी, प्रवासवर्णन**
प्रा. डॉ. कोमल कन्हय्या कुंदप एस. जी. एम. कॉलेज, कराड	३. **लोककला–तमाशा–एकांकिका–नाटक**

■ **संपादक** ■

डॉ. रफीकसूरज मुल्ला

जयवंत महाविद्यालय, इचलकरंजी,

जि. कोल्हापूर

प्रास्ताविक

'भाषिक आविष्काराची रूपे' आणि 'साहित्यप्रकारांचा सूक्ष्म विचार' या अभ्यासपत्रिका एम. ए. भाग-१ च्या सत्र-१ व सत्र-२ साठी आहेत. या अभ्यासपत्रिकांमध्ये सत्र १ साठी १. भाषिक आविष्कार, २. भाषेची सर्जनशील प्रक्रिया, ३. भाषा आणि साहित्य, ४. भाषा आणि साहित्याचे मूलबंध; तसेच सत्र २ साठी १. महाकाव्य-आख्यानकाव्य-कविता-दीर्घकविता-भावकविता, २. कथा-दीर्घकथा-लघुकादंबरी-कादंबरी, ३. तमाशा-लोककला-नाटक-एकांकिका, ४. ललित गद्य : आत्मचरित्र-चरित्र-आठवणी-रोजनिशी-प्रवासवर्णन असे घटक आहेत. या घटकांवर त्या त्या अभ्यासकांनी सविस्तर लिहिलेले आहे. त्याचा उपयोग आपणाला होईल. प्रत्येक घटकात विषयविवेचन या विभागांतर्गत सविस्तर चर्चा केलेली आहे. उदाहरणे व स्पष्टीकरण देऊन तो घटक दूरशिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना कसा समजेल याची दक्षता घेतलेली आहे. प्रत्येक घटकावर स्वयंअध्ययन प्रश्न दिलेले आहेत. काही ठिकाणी त्याची उत्तरेही दिलेली आहेत. आपण या सर्वांचा उपयोग करून घेऊन उत्तम अभ्यास करावा. दिलेले संदर्भग्रंथ मिळवून वाचा, त्या त्या घटकानुसार त्यातील टिपणे व टाचणे काढा. वेगवेगळे साहित्यप्रकार अभ्यासून भाषिक आविष्काराची उदाहरणे विचारात घ्या. या पद्धतीने अभ्यास केल्यास सविस्तर अभ्यास होईल. अर्थातच स्वयंअध्ययन पुस्तिकेची आपणास संदर्भग्रंथाप्रमाणे निश्चितच मदत होईल.

■ संपादक ■

डॉ. रफीकसूरज मुल्ला

जयवंत महाविद्यालय, इचलकरंजी

अभ्यासमंडळ : मराठी

अध्यक्ष : **डॉ. दत्तात्रय मल्लू पाटील**
डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

- **प्रा. डॉ. आर. जी. गवस**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. रणधीर शिंदे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. एस. जी. मेणकुदळे**
  छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा
- **डॉ. शहाजी जगन्नाथ पाटील**
  पद्मभुषण वसंतरावदादा पाटील कॉलेज, तासगांव,
  जि. सांगली
- **डॉ. सुभाष गणपती जाधव**
  दत्ताजीराव कदम आर्टस, सायन्स ॲण्ड कॉमर्स कॉलेज,
  इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर
- **डॉ. प्रभाकर पवार**
  मुधोजी कॉलेज, फलटण, जि. सातारा
- **डॉ. आर. के. शानेदिवाण**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **डॉ. अरुण कृष्णा शिंदे**
  नाईट कॉलेज ऑफ आर्टस ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर
- **डॉ. उदय रामचंद्र जाधव**
  शहाजीराजे महाविद्यालय, खटाव, जि. सातारा
- **प्रा. डॉ. दासू वैद्य**
  मराठी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
  विद्यापीठ, औरंगाबाद
- **डॉ. नंदकुमार विष्णु मोरे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. गोपाळ ओमाण्णा गावडे**
  महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **श्री. के. एस. अटकरे**
  कैलास पब्लिकेशन, औरंगपूरा, औरंगाबाद

समन्वय समिती : मराठी

अध्यक्ष - **डॉ. आर. जी. गवस**
मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

- **डॉ. डी. ए. देसाई**
  विवेकानंद कॉलेज,
  कोल्हापूर
- **प्रा. डॉ. डी. के. वळवी**
  छत्रपती शहाजी कॉलेज,
  दसरा चौक, कोल्हापूर

अनुक्रमणिका

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक १
भाषिक आविष्काराची रूपे

घटक १	भाषिक आविष्कार	१
घटक २	भाषेची सर्जनशील प्रक्रिया	१२
घटक ३	भाषा आणि साहित्य	२८
घटक ४	भाषा आणि साहित्याचे मूलबंध	४९

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ५
साहित्यप्रकारांचा सूक्ष्म विचार

घटक १	महाकाव्य, आख्यानकाव्य, कविता, दीर्घकविता, भावकविता	९३
घटक २	कथा–दीर्घकथा–लघुकादंबरी–कादंबरी	१३०
घटक ३	लोककला–तमाशा–एकांकिका–नाटक	१६८
घटक ४	ललित गद्य : आत्मचरित्र, चरित्र, आठवणी, रोजनिशी, प्रवासवर्णन	२०१

■ विद्यार्थ्यांना सूचना

प्रत्येक घटकाची सुरुवात उद्दिष्टांनी होईल. उद्दिष्टे दिशादर्शक आणि पुढील बाबी स्पष्ट करणारी असतील.

१. घटकामध्ये काय दिलेले आहे?

२. तुमच्याकडून काय अपेक्षित आहे?

३. विशिष्ट घटकावरील कार्य पूर्ण केल्यानंतर तुम्हाला काय माहीत होण्याची अपेक्षा आहे?

स्वयं मूल्यमापनासाठी प्रश्न दिलेले आहेत. त्यामुळे घटकाचा अभ्यास योग्य दिशेने होईल. तुमची उत्तरे लिहून झाल्यानंतरच स्वयं अध्ययन साहित्यामध्ये दिलेली उत्तरे पाहा. ही तुमची उत्तरे (किंवा स्वाध्याय) आमच्याकडे मूल्यमापनासाठी पाठवायची नाहीत. तुम्ही योग्य दिशेने अभ्यास करावा, यासाठी ही उत्तरे 'अभ्यास साधन' (Study Tool) म्हणून उपयुक्त ठरतील.

प्रिय विद्यार्थी,

हे स्वयंअध्ययन साहित्य या पेपरसाठी एक पूरक अभ्याससाहित्य म्हणून आहे. असे सूचित करण्यात येते की, विद्यार्थ्यांनी २०१७-१८ पासून तयार केलेला नवीन अभ्यासक्रम पाहून त्याप्रमाणे या पेपरच्या सखोल अभ्यासासाठी संदर्भपुस्तके व इतर साहित्याचा अभ्यास करावा.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र

विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास

एम. ए. भाग १ : मराठी

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्र. २.१

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्र. ६.१

(शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून)

विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.१ व ६.१
२०१८ पासून होणाऱ्या परीक्षांसाठी

© **कुलसचिव,** शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (महाराष्ट्र)
प्रथमावृत्ती : २०१८
एम. ए. भाग-१ करिता
सर्व हक्क स्वाधीन. शिवाजी विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकाराने नक्कल करता येणार नाही.

प्रती : ४००

■

प्रकाशक :
डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

मुद्रक :
श्री. बी. पी. पाटील
अधीक्षक,
शिवाजी विद्यापीठ मुद्रणालय,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

ISBN- 978-81-939381-3-3

★ दूर शिक्षण केंद्र आणि शिवाजी विद्यापीठ याबद्दलची माहिती पुढील पत्त्यावर मिळू शकेल.
शिवाजी विद्यापीठ, विद्यानगर, कोल्हापूर-४१६ ००४. (भारत)

★ दूर शिक्षण विभाग-विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांच्या विकसन अनुदानातून या साहित्याची निर्मिती केली आहे.

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ सल्लागार समिती ■

प्रा. (डॉ.) डी. बी. शिंदे
मा. कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्र-कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. एम. साळुंखे
माजी कुलगुरू,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. (डॉ.) के. एस. रंगाप्पा
माजी कुलगुरू,
म्हैसूर विद्यापीठ, म्हैसूर

प्रा. पी. प्रकाश
अतिरिक्त सचिव-II
विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली

प्रा. (डॉ.) सीमा येवले
गीत-गोविंद, फ्लॅट नं. २,
११३९ साईक्स एक्स्टेंशन,
कोल्हापूर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील
I/c अधिष्ठाता, विज्ञान व तंत्रज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) ए. एम. गुरव
I/c अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) भारती पाटील
I/c अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) पी. डी. राऊत
I/c अधिष्ठाता, आंतर-विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. एम. ए. काकडे
संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. व्ही. टी. पाटील
वित्त व लेखा अधिकारी,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. ए. अनुसे (सदस्य सचिव)
संचालक, दूर शिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ समन्वय समिती : मराठी ■

अध्यक्ष - **डॉ. राजन गवस**
मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

- **डॉ. डी. ए. देसाई**
  विवेकानंद कॉलेज,
  कोल्हापूर
- **प्रा. डॉ. डी. के. वळवी**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय,
  कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर

विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.१ व ६.१

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	**घटक क्रमांक आणि शीर्षक**
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.१ : विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास	
डॉ. गणपत हराळे गणपतराव आरवाडे कॉलेज ऑफ कॉमर्स, सांगली	१. **लीळाचरित्र : एकांक** – संपा. शं. गो. तुळपुळे
डॉ. अरुण शिंदे नाइट कॉलेज ऑफ आर्ट्स ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर	२. **आज्ञापत्र** – संपा. विलास खोले
प्रा. डॉ. तातोबा बदामे पद्मभूषण डॉ. वसंतरावदादा पाटील महाविद्यालय, तासगाव	३. **हिंदू : जगण्याची समृद्ध अडगळ** – भालचंद्र नेमाडे
डॉ. सर्जेराव पद्माकर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महाविद्यालय, पेठ वडगाव	४. **शोभायात्रा** – शफाअत खान
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ६.१ : विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास	
डॉ. शामसुंदर मिरजकर कला, वाणिज्य महाविद्यालय, मायणी	१. **जनाबाईचे अभंग** – संपा. रा. चि. ढेरे २. **मराठी गौळण** – संपा. वसंत स. जोशी
डॉ. प्रवीण सखाराम लोंढे समन्वयक, दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	३. **आठवणींचे पक्षी** – प्र. ई. सोनकांबळे
डॉ. नामदेव विक्रम गपाटे बनारस हिंदू विद्यापीठ, वाराणसी	४. **चाळेगत** – प्रवीण दशरथ बांदेकर

■ संपादक ■

डॉ. अरुण शिंदे
नाइट कॉलेज ऑफ आर्ट्स ॲण्ड कॉमर्स,
कोल्हापूर

डॉ. शामसुंदर मिरजकर
कला, वाणिज्य महाविद्यालय,
मायणी

संपादकीय

'विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास' ही अभ्यासपत्रिका एम. ए. भाग-१ च्या सत्र-१ व सत्र-२ साठी आहे. या अभ्यासपत्रिकेमध्ये सत्र एक साठी १. लीळाचरित्र : एकांक, २. आज्ञापत्र, ३. हिंदू : जगण्याची समृद्ध अडगळ, ४. शोभायात्रा; तसेच सत्र दोन साठी १. जनाबाईचे अभंग २. मराठी गौळण, ३. आठवणींचे पक्षी, ४. चाळेगत या कलाकृती अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त केलेल्या आहेत. प्रस्तुत स्वयंअध्ययन साहित्यामध्ये अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त कलाकृतींचे घटकनिहाय लेखन केलेले आहे. प्रत्येक घटकाचे लेखन अभ्यासपूर्ण रीतीने व आकलनसुलभ भाषेत केलेले आहे. घटकाच्या प्रारंभी उद्दिष्ट्ये नमूद केलेली असून उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी प्रस्तुत घटकलेखनातील विषय विवेचन व मूल्यमापन आपणास दिशादर्शक आहे. अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त केलेल्या पुस्तकांचा आशय व्यापक असून त्यांचा सूत्रबद्ध आढावा घेण्याचा प्रयत्न घटकलेखनामध्ये केलेला आहे.

या घटकांच्या अध्ययनाबरोबरच आपण अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त कलाकृती व अनुषंगिक संदर्भग्रंथ वाचावेत. त्यामुळे आपल्या भाषिक व वाङ्मयीन कक्षा व्यापक होतील. मराठी विषयातून पदव्युत्तर पदवी संपादन करताना आपण मराठी वाङ्मयातील विविध प्रवाहांचे व साहित्यकृतींचे सूक्ष्म अध्ययन करावे व आपली एक विवेचन समीक्षादृष्टी तयार व्हावी, या उद्देशाने प्रस्तुत अभ्यासपत्रिकेचा अभ्यास आपण करावा, अशी आमची अपेक्षा आहे.

■ **संपादक** ■

डॉ. अरुण शिंदे
नाइट कॉलेज ऑफ आर्ट्स ॲण्ड कॉमर्स,
कोल्हापूर

डॉ. शामसुंदर मिरजकर
कला, वाणिज्य महाविद्यालय,
मायणी

■ अभ्यासमंडळ : मराठी ■

अध्यक्ष : **डॉ. दत्तात्रय मल्लू पाटील**
डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

- **प्रा. डॉ. राजन गवस**
  मराठी विभागप्रमुख,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. रणधीर शिंदे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे**
  छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा
- **डॉ. शहाजी जगन्नाथ पाटील**
  पद्मभूषण वसंतरावदादा पाटील कॉलेज, तासगाव,
  जि. सांगली
- **डॉ. सुभाष गणपती जाधव**
  दत्ताजीराव कदम आर्ट्स, सायन्स ॲण्ड कॉमर्स कॉलेज,
  इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर
- **डॉ. प्रभाकर पवार**
  मुधोजी कॉलेज, फलटण, जि. सातारा
- **प्राचार्य डॉ. आर. के. शानेदिवाण**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **डॉ. अरुण कृष्णा शिंदे**
  नाइट कॉलेज ऑफ आर्ट्स ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर
- **डॉ. उदय रामचंद्र जाधव**
  शहाजीराजे महाविद्यालय, खटाव, जि. सातारा
- **प्रा. डॉ. दासू वैद्य**
  मराठी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
  विद्यापीठ, औरंगाबाद
- **डॉ. नंदकुमार विष्णू मोरे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. गोपाळ ओमाण्णा गावडे**
  महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **श्री. के. एस. अटकरे**
  कैलास पब्लिकेशन, औरंगपूरा, औरंगाबाद

अनुक्रमणिका

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.१
विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास

घटक १	लीळाचरित्र : एकांक – (संपा.) शं. गो. तुळपुळे	१
घटक २	आज्ञापत्र – (संपा.) विलास खोले	४१
घटक ३	हिंदू : जगण्याची समृद्ध अडगळ – भालचंद्र नेमाडे	६६
घटक ४	शोभायात्रा – शफाअत खान	९७

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ६.१
विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास

घटक १	जनाबाईचे अभंग – (संपा.) रां. चि. ढेरे	११७
घटक २	मराठी गौळण – (संपा.) वसंत स. जोशी	१५१
घटक ३	आठवणींचे पक्षी – प्र. ई. सोनकांबळे	१८५
घटक ४	चाळेगत – प्रवीण दशरथ बांदेकर	२०७

■ विद्यार्थ्यांना सूचना

प्रत्येक घटकाची सुरुवात उद्दिष्टांनी होईल. उद्दिष्टे दिशादर्शक आणि पुढील बाबी स्पष्ट करणारी असतील.

१. घटकामध्ये काय दिलेले आहे?

२. तुमच्याकडून काय अपेक्षित आहे?

३. विशिष्ट घटकावरील कार्य पूर्ण केल्यानंतर तुम्हाला काय माहीत होण्याची अपेक्षा आहे?

स्वयं मूल्यमापनासाठी प्रश्न दिलेले आहेत. त्यामुळे घटकाचा अभ्यास योग्य दिशेने होईल. तुमची उत्तरे लिहून झाल्यानंतरच स्वयं अध्ययन साहित्यामध्ये दिलेली उत्तरे पाहा. ही तुमची उत्तरे (किंवा स्वाध्याय) आमच्याकडे मूल्यमापनासाठी पाठवायची नाहीत. तुम्ही योग्य दिशेने अभ्यास करावा, यासाठी ही उत्तरे 'अभ्यास साधन' (Study Tool) म्हणून उपयुक्त ठरतील.

प्रिय विद्यार्थी,

हे स्वयंअध्ययन साहित्य या अभ्यासपत्रिकेसाठी एक पूरक अभ्याससाहित्य आहे. असे सूचित करण्यात येते की, विद्यार्थ्यांनी २०१७-१८ पासून तयार केलेला नवीन अभ्यासक्रम पाहून त्याप्रमाणे या अभ्यासपत्रिकेच्या सखोल अभ्यासासाठी संदर्भपुस्तके व इतर साहित्याचा अभ्यास करावा.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र

विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास

एम. ए. भाग १ : मराठी

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्र. २.२

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्र. ६.२

(शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून)

विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.२ व ६.२
२०१८ पासून होणाऱ्या परीक्षांसाठी

© **कुलसचिव,** शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (महाराष्ट्र)
प्रथमावृत्ती : २०१८
एम. ए. भाग-१ करिता
सर्व हक्क स्वाधीन. शिवाजी विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकाराने नक्कल करता येणार नाही.

प्रती : ५००

■

प्रकाशक :
डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

मुद्रक :
श्री. बी. पी. पाटील
अधीक्षक,
शिवाजी विद्यापीठ मुद्रणालय,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

ISBN- 978-81-938801-8-0

★ दूर शिक्षण केंद्र आणि शिवाजी विद्यापीठ याबद्दलची माहिती पुढील पत्त्यावर मिळू शकेल.
शिवाजी विद्यापीठ, विद्यानगर, कोल्हापूर-४१६ ००४. (भारत)

★ दूर शिक्षण विभाग-विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांच्या विकसन अनुदानातून या साहित्याची निर्मिती केली आहे.

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ सल्लागार समिती ■

प्रा. (डॉ.) डी. बी. शिंदे
मा. कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्र-कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. एम. साळुंखे
माजी कुलगुरू,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. (डॉ.) के. एस. रंगाप्पा
माजी कुलगुरू,
म्हैसूर विद्यापीठ, म्हैसूर

प्रा. पी. प्रकाश
अतिरिक्त सचिव-II
विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली

प्रा. (डॉ.) सीमा येवले
गीत-गोविंद, फ्लॅट नं. २,
११३९ साईक्स एक्स्टेंशन,
कोल्हापूर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील
I/c अधिष्ठाता, विज्ञान व तंत्रज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) ए. एम. गुरव
I/c अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) भारती पाटील
I/c अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) पी. डी. राऊत
I/c अधिष्ठाता, आंतर-विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. एम. ए. काकडे
संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. व्ही. टी. पाटील
वित्त व लेखा अधिकारी,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. ए. अनुसे (सदस्य सचिव)
संचालक, दूर शिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ समन्वय समिती : मराठी ■

अध्यक्ष - **डॉ. राजन गवस**
मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

- **डॉ. डी. ए. देसाई**
  विवेकानंद कॉलेज,
  कोल्हापूर
- **प्रा. डॉ. डी. के. वळवी**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय,
  कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	**विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास** एम.ए.भाग १: मराठी अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.२ व ६.२

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	घटक क्रमांक आणि शीर्षक
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.२ : विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास	
प्रा. रेखा पसाले के. आर. पी. कन्या महाविद्यालय, इस्लामपूर	१. **एकनाथांची भारूडे** – संपा. वसंत जोशी
डॉ. अरुण शिंदे नाइट कॉलेज ऑफ आर्टस ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर	२. **शिवाजीचा पोवाडा** – महात्मा जोतीराव फुले
प्रा. डॉ. शिवाजीराव पाटील कला, वाणिज्य आणि विज्ञान महाविद्यालय, कोवाड	३. **भिजकी वही** – अरुण कोल्हटकर
डॉ. संदीप दळवी श्रीमती मथुबाई गरवारे कन्या महाविद्यालय, सांगली	४. **कोन नाय कोन्चा वरणभात लोन्चा** – जयंत पवार
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ६.२ : विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास	
डॉ. मानसी लाटकर छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा	१. **पुन्हा तुकाराम** – संपा. दिलीप चित्रे
डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा	२. **सभासदाची बखर शिवचरित्र** – संपा. डॉ. र. वि. हेरवाडकर
डॉ. यशवंत चव्हाण एस. के. पाटील महाविद्यालय, कुरुंदवाड	३. **तुही यत्ता कंची** – नामदेव ढसाळ
प्रा. डॉ. अमर कांबळे मा. श्री. आण्णासाहेब डांगे कला,	४. **जीणं आमचं** – बेबी कांबळे

■ संपादक ■

डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा	**डॉ. अरुण शिंदे** नाइट कॉलेज ऑफ आर्टस ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर

संपादकीय

'विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास' ही अभ्यासपत्रिका एम. ए. भाग-१ च्या सत्र-१ व सत्र-२ साठी आहे. या अभ्यासपत्रिकेमध्ये सत्र एक साठी १. एकनाथांची भारूडे, २. शिवाजीचा पोवाडा, ३. भिजकी वही, ४. कोन नाय कोन्चा वरणभात लोन्चा; तसेच सत्र दोन साठी १. पुन्हा तुकाराम, २. सभासदाची बखर, ३. तुही यत्ता कंची, ४. जीणं आमचं या कलाकृती अभ्यासक्रमांसाठी नियुक्त केलेल्या आहेत. प्रस्तुत स्वयंअध्ययन साहित्यामध्ये अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त कलाकृतींचे घटकनिहाय लेखन केलेले आहे. प्रत्येक घटकाचे लेखन अभ्यासपूर्ण रीतीने व आकलनसुलभ भाषेत केलेले आहे. घटकाच्या प्रारंभी उद्दिष्ट्ये नमूद केलेली असून उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी प्रस्तुत घटकलेखनातील विषय विवेचन व मूल्यमापन आपणास दिशादर्शक आहे. अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त केलेल्या पुस्तकांचा आशय व्यापक असून त्यांचा सूत्रबद्ध आढावा घेण्याचा प्रयत्न घटकलेखनामध्ये केलेला आहे.

या घटकांच्या अध्ययनाबरोबरच आपण अभ्यासक्रमासाठी नियुक्त कलाकृती व अनुषंगिक संदर्भग्रंथ वाचावेत. त्यामुळे आपल्या भाषिक व वाङ्मयीन कक्षा व्यापक होतील. मराठी विषयातून पदव्युत्तर पदवी संपादन करताना आपण भाषिक कौशल्यांबरोबरच मराठी वाङ्मयातील विविध प्रवाहांचे व साहित्यकृतींचे सूक्ष्म अध्ययन करावे व आपली एक विवेचन समीक्षादृष्टी तयार व्हावी, या उद्देशाने प्रस्तुत अभ्यासपत्रिकेचा अभ्यास आपण करावा, अशी आमची अपेक्षा आहे.

■ संपादक ■

डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे
छत्रपती शिवाजी कॉलेज,
सातारा

डॉ. अरुण शिंदे
नाइट कॉलेज ऑफ आर्ट्स अ‍ॅण्ड कॉमर्स,
कोल्हापूर

■ अभ्यासमंडळ : मराठी ■

अध्यक्ष : **डॉ. दत्तात्रय मल्लू पाटील**
डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

- **प्रा. डॉ. राजन गवस**
  मराठी विभागप्रमुख,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. रणधीर शिंदे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे**
  छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा
- **डॉ. शहाजी जगन्नाथ पाटील**
  पद्मभूषण वसंतरावदादा पाटील कॉलेज, तासगाव,
  जि. सांगली
- **डॉ. सुभाष गणपती जाधव**
  दत्ताजीराव कदम आर्ट्स, सायन्स अँण्ड कॉमर्स कॉलेज,
  इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर
- **डॉ. प्रभाकर पवार**
  मुधोजी कॉलेज, फलटण, जि. सातारा
- **प्राचार्य डॉ. आर. के. शानेदिवाण**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **डॉ. अरुण कृष्णा शिंदे**
  नाइट कॉलेज ऑफ आर्ट्स अँण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर
- **डॉ. उदय रामचंद्र जाधव**
  शहाजीराजे महाविद्यालय, खटाव, जि. सातारा
- **प्रा. डॉ. दासू वैद्य**
  मराठी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
  विद्यापीठ, औरंगाबाद
- **डॉ. नंदकुमार विष्णू मोरे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. गोपाळ ओमाण्णा गावडे**
  महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **श्री. के. एस. अटकरे**
  कैलास पब्लिकेशन, औरंगपूरा, औरंगाबाद

अनुक्रमणिका

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक २.२
विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास

घटक १	एकनाथांची भारूडे – (संपा.) वसंत जोशी	१
घटक २	शिवाजीचा पोवाडा – महात्मा जोतीराव फुले	३१
घटक ३	भिजकी वही – अरुण कोल्हटकर	४९
घटक ४	कोन नाय कोन्चा वरणभात लोन्चा – जयंत पवार	९१

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ६.२
विशेष साहित्यकृतींचा अभ्यास

घटक १	पुन्हा तुकाराम – (संपा.) दिलीप चित्रे	१११
घटक २	सभासदाची बखर शिवचरित्र – (संपा.) डॉ. र. वि. हेरवाडकर	१३३
घटक ३	तुही यत्ता कंची – नामदेव ढसाळ	१५५
घटक ४	जीणं आमचं – बेबी कांबळे	१९१

■ विद्यार्थ्यांना सूचना

प्रत्येक घटकाची सुरुवात उद्दिष्टांनी होईल. उद्दिष्टे दिशादर्शक आणि पुढील बाबी स्पष्ट करणारी असतील.

१. घटकामध्ये काय दिलेले आहे?

२. तुमच्याकडून काय अपेक्षित आहे?

३. विशिष्ट घटकावरील कार्य पूर्ण केल्यानंतर तुम्हाला काय माहित होण्याची अपेक्षा आहे?

स्वयं मूल्यमापनासाठी प्रश्न दिलेले आहेत. त्यामुळे घटकाचा अभ्यास योग्य दिशेने होईल. तुमची उत्तरे लिहून झाल्यानंतरच स्वयं अध्ययन साहित्यामध्ये दिलेली उत्तरे पाहा. ही तुमची उत्तरे (किंवा स्वाध्याय) आमच्याकडे मूल्यमापनासाठी पाठवायची नाहीत. तुम्ही योग्य दिशेने अभ्यास करावा, यासाठी ही उत्तरे 'अभ्यास साधन' (Study Tool) म्हणून उपयुक्त ठरतील.

प्रिय विद्यार्थी,

हे स्वयंअध्ययन साहित्य या पेपरसाठी एक पूरक अभ्याससाहित्य म्हणून आहे. असे सूचित करण्यात येते की, विद्यार्थ्यांनी २०१७-१८ पासून तयार केलेला नवीन अभ्यासक्रम पाहून त्याप्रमाणे या पेपरच्या सखोल अभ्यासासाठी संदर्भपुस्तके व इतर साहित्याचा अभ्यास करावा.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
दूर शिक्षण केंद्र

लोकसाहित्य व लोककला

एम. ए. भाग १ : मराठी
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्र. ४.२
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्र. ८.२

(शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून)

लोकसाहित्य व लोककला
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.२ व ८.२
२०१८ पासून होणाऱ्या परीक्षांसाठी

© **कुलसचिव,** शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (महाराष्ट्र)
प्रथमावृत्ती : २०१८
एम. ए. भाग-१ करिता
सर्व हक्क स्वाधीन. शिवाजी विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकाराने नक्कल करता येणार नाही.

प्रती : २००

■

प्रकाशक :
डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

मुद्रक :
श्री. बी. पी. पाटील
अधीक्षक,
शिवाजी विद्यापीठ मुद्रणालय,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

ISBN- 978-81-938801-7-3

★ दूर शिक्षण केंद्र आणि शिवाजी विद्यापीठ याबद्दलची माहिती पुढील पत्त्यावर मिळू शकेल.
शिवाजी विद्यापीठ, विद्यानगर, कोल्हापूर-४१६ ००४. (भारत)

★ दूर शिक्षण विभाग-विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांच्या विकसन अनुदानातून या साहित्याची निर्मिती केली आहे.

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ सल्लागार समिती ■

प्रा. (डॉ.) डी. बी. शिंदे
मा. कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्र-कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. एम. साळुंखे
माजी कुलगुरू,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. (डॉ.) के. एस. रंगाप्पा
माजी कुलगुरू,
म्हैसूर विद्यापीठ, म्हैसूर

प्रा. पी. प्रकाश
अतिरिक्त सचिव-II
विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली

प्रा. (डॉ.) सीमा येवले
गीत-गोविंद, फ्लॅट नं. २,
११३९ साईक्स एक्स्टेंशन,
कोल्हापूर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील
I/c अधिष्ठाता, विज्ञान व तंत्रज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) ए. एम. गुरव
I/c अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) भारती पाटील
I/c अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) पी. डी. राऊत
I/c अधिष्ठाता, आंतर-विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. एम. ए. काकडे
संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. व्ही. टी. पाटील
वित्त व लेखा अधिकारी,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. ए. अनुसे (सदस्य सचिव)
संचालक, दूरशिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ समन्वय समिती : मराठी ■

अध्यक्ष - **डॉ. आर. जी. गवस**
मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

- **डॉ. डी. ए. देसाई**
  विवेकानंद कॉलेज,
  कोल्हापूर
- **प्रा. डॉ. डी. के. वळवी**
  छत्रपती शहाजी कॉलेज,
  दसरा चौक, कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	**लोकसाहित्य व लोककला** एम.ए.भाग १: मराठी अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.२ व ८.२

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	**घटक क्रमांक आणि शीर्षक**
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.२ : लोकसाहित्य व लोककला	
प्रा. डॉ. आर. डी. कांबळे कला, वाणिज्य आणि विज्ञान महाविद्यालय, कोवाड	**१. लोकसाहित्य : संकल्पना आणि स्वरूप**
डॉ. विलास सुर्वे महिला महाविद्यालय, कराड	**२. लोकसाहित्य : उत्पत्ती आणि व्याप्ती**
प्रा. डॉ. सागर अशोक लटके कन्या महाविद्यालय, मिरज	**३. लोकसाहित्याचा अभ्यास : संप्रदाय व पद्धती**
डॉ. नीला गिरीश जोशी डी. आर. माने महाविद्यालय, कागल	**४. मराठी लोकगीते अभ्यास**
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ८.२ : लोकसाहित्य व लोककला	
प्रा. डॉ. अनिल प्रभाकर उबाळे प्रा. डॉ. एन. डी. पाटील महाविद्यालय, मलकापूर	**१. मराठी लोककला – लोकरंगभूमीचे विशेष**
डॉ. कांचन विजय नलवडे छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा	**२. मराठी लोकनाट्य**
प्रा. डॉ. अमर कांबळे मा. श्री. आण्णासाहेब डांगे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, हातकणंगले	**३. मराठी लोककथा**
डॉ. आनंद बल्लाळ आजरा महाविद्यालय, आजरा	**४. साहित्यकृतीतील लोककलांचा आविष्कार आणि प्रयोगरूपे**

■ संपादक ■

डॉ. नीला गिरीश जोशी डी.आर. माने महाविद्यालय, कागल	**प्रा. डॉ. सागर अशोक लटके** कन्या महाविद्यालय, मिरज

प्रास्ताविक

'लोकसाहित्य व लोककला' आणि ही अभ्यासपत्रिका एम. ए. भाग-१ च्या सत्र-१ व सत्र-२ साठी आहे. या अभ्यासपत्रिकेमध्ये सत्र १ साठी १. लोकसाहित्य : संकल्पना आणि स्वरूप, २. लोकसाहित्य : उत्पत्ती आणि व्याप्ती, ३. लोकसाहित्याचा अभ्यास : संप्रदाय व पद्धती, ४. मराठी लोकगीते अभ्यास; तसेच सत्र २ साठी १. मराठी लोककला - लोकरंगभूमीचे विशेष, २. मराठी लोकनाट्य, ३. मराठी लोककथा, ४. साहित्यकृतीतील लोककलांचा आविष्कार असे घटक आहेत. या घटकांवर त्या त्या अभ्यासकांनी सविस्तर लिहिलेले आहे. त्याचा उपयोग आपणाला होईल. प्रत्येक घटकात विषयविवेचन या विभागांतर्गत सविस्तर चर्चा केलेली आहे. उदाहरणे व स्पष्टीकरण देऊन तो घटक दूरशिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना कसा समजेल याची दक्षता घेतलेली आहे. प्रत्येक घटकावर स्वयंअध्ययन प्रश्न दिलेले आहेत. काही ठिकाणी त्याची उत्तरेही दिलेली आहेत. आपण या सर्वांचा उपयोग करून घेऊन उत्तम अभ्यास करावा. दिलेले संदर्भग्रंथ मिळवून वाचा, त्या त्या घटकानुसार त्यातील टिपणे व टाचणे काढा. वेगवेगळे साहित्यप्रकार अभ्यासून भाषिक आविष्काराची उदाहरणे विचारात घ्या. या पद्धतीने अभ्यास केल्यास सविस्तर अभ्यास होईल. अर्थातच स्वयंअध्ययन पुस्तिकेची आपणास संदर्भग्रंथाप्रमाणे निश्चितच मदत होईल.

या सर्व अभ्यासातून लोकसाहित्याचा एक विस्तृत पट आपल्यासमोर उलगडत जाईल आणि या साहित्याचे आजचे महत्त्वही लक्षात येईल. लोकसाहित्याने मराठी माणसाच्या मनाचे भरणपोषण केले आहे. सुसंस्कार, मूल्यशिक्षण, श्रमपरिहार यासंदर्भात या साहित्याला विशेष महत्त्व आहे. साहित्याच्या अभ्यासातून व्यक्तिमत्त्वाचा विकास होत असतो. यासाठी हे साहित्य निश्चितच उपयोगी पडेल.

■ **संपादक** ■

डॉ. नीला गिरीश जोशी
डी.आर. माने महाविद्यालय, कागल

प्रा. डॉ. सागर अशोक लटके
कन्या महाविद्यालय, मिरज

अध्यक्ष : **डॉ. दत्तात्रय मल्लू पाटील**
डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

- **प्रा. डॉ. आर. जी. गवस**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. रणधीर शिंदे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. एस. जी. मेणकुदळे**
  छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा
- **डॉ. शहाजी जगन्नाथ पाटील**
  पद्मभुषण वसंतरावदादा पाटील कॉलेज, तासगांव,
  जि. सांगली
- **डॉ. सुभाष गणपती जाधव**
  दत्ताजीराव कदम आर्टस, सायन्स ॲण्ड कॉमर्स कॉलेज,
  इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर
- **डॉ. प्रभाकर पवार**
  मुधोजी कॉलेज, फलटण, जि. सातारा
- **डॉ. आर. के. शानेदिवाण**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **डॉ. अरुण कृष्णा शिंदे**
  नाईट कॉलेज ऑफ आर्टस ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर
- **डॉ. उदय रामचंद्र जाधव**
  शहाजीराजे महाविद्यालय, खटाव, जि. सातारा
- **प्रा. डॉ. दासू वैद्य**
  मराठी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
  विद्यापीठ, औरंगाबाद
- **डॉ. नंदकुमार विष्णु मोरे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. गोपाळ ओमाण्णा गावडे**
  महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **श्री. के. एस. अटकरे**
  कैलास पब्लिकेशन, औरंगपूरा, औरंगाबाद

अनुक्रमणिका

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.२
लोकसाहित्य व लोककला

घटक १	लोकसाहित्य : संकल्पना आणि स्वरूप	१
घटक २	लोकसाहित्य : उत्पत्ती आणि व्याप्ती	२४
घटक ३	लोकसाहित्याचा अभ्यास : संप्रदाय व पद्धती	५२
घटक ४	मराठी लोकगीते अभ्यास	६६

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ८.२
लोकसाहित्य व लोककला

घटक १	मराठी लोककला – लोकरंगभूमीचे विशेष	९१
घटक २	मराठी लोकनाट्य	१०९
घटक ३	मराठी लोककथा	१३४
घटक ४	साहित्यकृतीतील लोककलांचा आविष्कार आणि प्रयोगरूपे	१५६

■ विद्यार्थ्यांना सूचना

प्रत्येक घटकाची सुरुवात उद्दिष्टांनी होईल. उद्दिष्टे दिशादर्शक आणि पुढील बाबी स्पष्ट करणारी असतील.

१. घटकामध्ये काय दिलेले आहे?

२. तुमच्याकडून काय अपेक्षित आहे?

३. विशिष्ट घटकावरील कार्य पूर्ण केल्यानंतर तुम्हाला काय माहीत होण्याची अपेक्षा आहे?

स्वयं मूल्यमापनासाठी प्रश्न दिलेले आहेत. त्यामुळे घटकाचा अभ्यास योग्य दिशेने होईल. तुमची उत्तरे लिहून झाल्यानंतरच स्वयं अध्ययन साहित्यामध्ये दिलेली उत्तरे पाहा. ही तुमची उत्तरे (किंवा स्वाध्याय) आमच्याकडे मूल्यमापनासाठी पाठवायची नाहीत. तुम्ही योग्य दिशेने अभ्यास करावा, यासाठी ही उत्तरे 'अभ्यास साधन' (Study Tool) म्हणून उपयुक्त ठरतील.

प्रिय विद्यार्थी,

हे स्वयंअध्ययन साहित्य या पेपरसाठी एक पूरक अभ्याससाहित्य म्हणून आहे. असे सूचित करण्यात येते की, विद्यार्थ्यांनी २०१७-१८ पासून तयार केलेला नवीन अभ्यासक्रम पाहून त्याप्रमाणे या पेपरच्या सखोल अभ्यासासाठी संदर्भपुस्तके व इतर साहित्याचा अभ्यास करावा.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
दूर शिक्षण केंद्र

आधुनिक भाषाविज्ञान

एम. ए. भाग १ : मराठी

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्र. ४.३

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्र. ८.३

(शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून)

आधुनिक भाषाविज्ञान
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.३ व ८.३
२०१८ पासून होणाऱ्या परीक्षांसाठी

© **कुलसचिव,** शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (महाराष्ट्र)
प्रथमावृत्ती : २०१८
एम. ए. भाग-१ करिता
सर्व हक्क स्वाधीन. शिवाजी विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकाराने नक्कल करता येणार नाही.

प्रती : ४००

■

प्रकाशक :
डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

मुद्रक :
श्री. बी. पी. पाटील
अधीक्षक,
शिवाजी विद्यापीठ मुद्रणालय,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

ISBN- 978-81-8486-695-7

★ दूर शिक्षण केंद्र आणि शिवाजी विद्यापीठ याबद्दलची माहिती पुढील पत्त्यावर मिळू शकेल.
शिवाजी विद्यापीठ, विद्यानगर, कोल्हापूर-४१६ ००४. (भारत)

★ दूर शिक्षण विभाग-विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांच्या विकसन अनुदानातून या साहित्याची निर्मिती केली आहे.

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ सल्लागार समिती ■

प्रा. (डॉ.) डी. बी. शिंदे
मा. कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्र-कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. एम. साळुंखे
माजी कुलगुरू,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. (डॉ.) के. एस. रंगाप्पा
माजी कुलगुरू,
म्हैसूर विद्यापीठ, म्हैसूर

प्रा. पी. प्रकाश
अतिरिक्त सचिव-II
विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली

प्रा. (डॉ.) सीमा येवले
गीत-गोविंद, फ्लॅट नं. २,
११३९ साईक्स एक्स्टेंशन,
कोल्हापूर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील
I/c अधिष्ठाता, विज्ञान व तंत्रज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) ए. एम. गुरव
I/c अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) भारती पाटील
I/c अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) पी. डी. राऊत
I/c अधिष्ठाता, आंतर-विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. एम. ए. काकडे
संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. व्ही. टी. पाटील
वित्त व लेखा अधिकारी,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. ए. अनुसे (सदस्य सचिव)
संचालक, दूरशिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ समन्वय समिती : मराठी ■

अध्यक्ष - **डॉ. आर. जी. गवस**
मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

- **डॉ. डी. ए. देसाई**
  विवेकानंद कॉलेज,
  कोल्हापूर
- **प्रा. डॉ. डी. के. वळवी**
  छत्रपती शहाजी कॉलेज,
  दसरा चौक, कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र,	**आधुनिक भाषाविज्ञान**
शिवाजी विद्यापीठ,	एम.ए.भाग १: मराठी
कोल्हापूर	अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.३ व ८.३

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	**घटक क्रमांक आणि शीर्षक**
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.३ : आधुनिक भाषाविज्ञान	
डॉ. शिवाजी पाटील बळवंत कॉलेज, विटा	**१. भाषिक व्यवहाराचे स्वरूप**
डॉ. नंदकुमार मोरे मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	**२. आधुनिक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप**
डॉ. अनिल प्रभाकर उबाळे प्रा. एन. डी. पाटील महाविद्यालय, मलकापूर	**३. भाषेच्या अभ्यासाच्या पद्धती**
डॉ. अनिल पांडुरंग गवळी यशवंतराव चव्हाण कॉलेज, हलकर्णी, ता. चंदगड, जि. कोल्हापूर	**४. भाषिक परिवर्तन** अ) ध्वनिपरिवर्तन ब) अर्थपरिवर्तन
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ८.३ : आधुनिक भाषाविज्ञान	
डॉ. नंदकुमार मोरे मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	**१. वाक्यविचार**
डॉ. जयकर दमामे आर्टस ॲण्ड कॉमर्स कॉलेज, आष्टा	**२. भाषाकुलाची संकल्पना व मराठी भाषा**
प्रा. गणपत हराळे गणपतराव आरवाडे कॉलेज ऑफ कॉमर्स, सांगली.	**३. मराठी : प्रमाणभाषा आणि बोली**
डॉ. अनिल पांडुरंग गवळी यशवंतराव चव्हाण कॉलेज, हलकर्णी,	**४. अ) मराठीवरील अन्य भाषांचा परिणाम**
प्रा. शिवाजी पाटील बळवंत कॉलेज, विटा	**४. ब) मराठी व्याकरण**

■ संपादक ■

डॉ. शिवाजी पाटील
बळवंत कॉलेज, विटा,
जि. सांगली

डॉ. अनिल पांडुरंग गवळी
यशवंतराव चव्हाण कॉलेज, हलकर्णी,
ता. चंदगड, जि. कोल्हापूर

प्रास्ताविक

आधुनिक भाषाविज्ञान ही अभ्यासपत्रिका एम. ए. भाग–१ साठी आहे. या अभ्यासपत्रिकेत भाषिक व्यवहाराचे स्वरूप, आधुनिक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप, भाषेच्या अभ्यासाच्या पद्धती, भाषिक परिवर्तनातील ध्वनिपरिवर्तन आणि अर्थपरिवर्तन, वाक्यविचार, भाषाकुलाची संकल्पना आणि मराठी भाषा, प्रमाणभाषा आणि अर्थपरिवर्तन, वाक्यविचार, भाषाकुलाची संकल्पना आणि मराठी भाषा, प्रमाणभाषा आणि बोली यामध्ये अहिराणी, वऱ्हाडी आणि कोकणी या बोलींचा अभ्यास, मराठीवरील अन्य भाषांचा परिणाम, मराठी व्याकरणांतर्गत विभक्ती आणि प्रयोगव्यवस्था असे घटक आहेत. या घटकांवर त्या त्या अभ्यासकांनी सविस्तर लिहिलेले आहे. त्याचा उपयोग आपणाला होईल. प्रत्येक घटकात विषयविवेचन या विभागांतर्गत सविस्तर चर्चा केलेली आहे. उदाहरणे व स्पष्टीकरण देऊन तो घटक दूरशिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना कसा समजेल याची दक्षता घेतलेली आहे. प्रत्येक घटकावर स्वयंअध्ययन प्रश्न दिलेले आहेत. काही ठिकाणी त्याची उत्तरेही दिलेली आहेत. आपण या सर्वांचा उपयोग करून घेऊन उत्तम अभ्यास करावा. तसेच प्रत्येक घटकाच्या शेवटी क्षेत्रीय कार्य म्हणून विविध उपक्रम दिलेले आहेत. सदर उपक्रम आपण पार पाडावेत, म्हणजे प्रत्यक्षानुभव आपणास येईल. दिलेले संदर्भग्रंथ मिळवून वाचा, त्या त्या घटकानुसार त्यातील नोट्स, टाचणे काढा. या पद्धतीने अभ्यास केल्यास सविस्तर अभ्यास होईल. अर्थात स्वयंअध्ययन साहित्यामुळे आपणास संदर्भग्रंथाप्रमाणे मदत होईल.

संपादक

अभ्यासमंडळ : मराठी

अध्यक्ष : **डॉ. दत्तात्रय मल्लू पाटील**
डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

- **प्रा. डॉ. आर. जी. गवस**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. रणधीर शिंदे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. एस. जी. मेणकुदळे**
  छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा
- **डॉ. शहाजी जगन्नाथ पाटील**
  पद्मभुषण वसंतरावदादा पाटील कॉलेज, तासगांव,
  जि. सांगली
- **डॉ. सुभाष गणपती जाधव**
  दत्ताजीराव कदम आर्टस, सायन्स अ‍ॅण्ड कॉमर्स कॉलेज,
  इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर
- **डॉ. प्रभाकर पवार**
  मुधोजी कॉलेज, फलटण, जि. सातारा
- **डॉ. आर. के. शानेदिवाण**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **डॉ. अरुण कृष्णा शिंदे**
  नाईट कॉलेज ऑफ आर्टस अ‍ॅण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर
- **डॉ. उदय रामचंद्र जाधव**
  शहाजीराजे महाविद्यालय, खटाव, जि. सातारा
- **प्रा. डॉ. दासू वैद्य**
  मराठी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
  विद्यापीठ, औरंगाबाद
- **डॉ. नंदकुमार विष्णु मोरे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. गोपाळ ओमाण्णा गावडे**
  महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **श्री. के. एस. अटकरे**
  कैलास पब्लिकेशन, औरंगपूरा, औरंगाबाद

अनुक्रमणिका

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.३
आधुनिक भाषाविज्ञान

घटक १	भाषिक व्यवहाराचे स्वरूप	१
घटक २	आधुनिक भाषाविज्ञानाचे स्वरूप	२०
घटक ३	भाषेच्या अभ्यासाच्या पद्धत	४४
घटक ४	भाषिक परिवर्तन अ) ध्वनिपरिवर्तन ब) अर्थपरिवर्तन	६०

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ८.३
आधुनिक भाषाविज्ञान

घटक १	वाक्यविचार	८५
घटक २	भाषाकुलाची संकल्पना व मराठी भाषा	१०३
घटक ३	मराठी : प्रमाणभाषा आणि बोली	१२९
घटक ४	अ) मराठीवरील अन्य भाषांचा परिणाम ब) मराठी व्याकरण	१७९

■ विद्यार्थ्यांना सूचना

प्रत्येक घटकाची सुरुवात उद्दिष्टांनी होईल. उद्दिष्टे दिशादर्शक आणि पुढील बाबी स्पष्ट करणारी असतील.

१. घटकामध्ये काय दिलेले आहे.

२. तुमच्याकडून काय अपेक्षित आहे.

३. विशिष्ट घटकावरील कार्य पूर्ण केल्यानंतर तुम्हाला काय माहीत होण्याची अपेक्षा आहे.

स्वयं मूल्यमापनासाठी प्रश्न दिलेले आहेत. त्यामुळे घटकाचा अभ्यास योग्य दिशेने होईल. तुमची उत्तरे लिहून झाल्यानंतरच स्वयं अध्ययन साहित्यामध्ये दिलेली उत्तरे पाहा. ही तुमची उत्तरे (किंवा स्वाध्याय) आमच्याकडे मूल्यमापनासाठी पाठवायची नाहीत. तुम्ही योग्य दिशेने अभ्यास करावा, यासाठी ही उत्तरे 'अभ्यास साधन' (Study Tool) म्हणून उपयुक्त ठरतील.

प्रिय विद्यार्थी,

हे स्वयंअध्ययन साहित्य या पेपरसाठी एक पूरक अभ्याससाहित्य म्हणून आहे. असे सूचित करण्यात येते की, विद्यार्थ्यांनी २०१७-१८ पासून तयार केलेला नवीन अभ्यासक्रम पाहून त्याप्रमाणे या पेपरच्या सखोल अभ्यासासाठी संदर्भपुस्तके व इतर साहित्याचा अभ्यास करावा.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
दूर शिक्षण केंद्र

सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप

एम. ए. भाग १ : मराठी

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्र. ४.४

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्र. ८.४

(शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून)

सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप
एम.ए.भाग १: मराठी
अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.४ व ८.४
२०१८ पासून होणाऱ्या परीक्षांसाठी

© **कुलसचिव,** शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (महाराष्ट्र)
प्रथमावृत्ती : २०१८
एम. ए. भाग-१ करिता
सर्व हक्क स्वाधीन. शिवाजी विद्यापीठाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकाराने नक्कल करता येणार नाही.

प्रती : १००

■

प्रकाशक :
डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

मुद्रक :
श्री. बी. पी. पाटील
अधीक्षक,
शिवाजी विद्यापीठ मुद्रणालय,
कोल्हापूर : ४१६ ००४

■

ISBN- 978-81-8486-694-0

★ दूर शिक्षण केंद्र आणि शिवाजी विद्यापीठ याबद्दलची माहिती पुढील पत्त्यावर मिळू शकेल.
शिवाजी विद्यापीठ, विद्यानगर, कोल्हापूर-४१६ ००४. (भारत)

★ दूर शिक्षण विभाग-विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांच्या विकसन अनुदानातून या साहित्याची निर्मिती केली आहे.

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ सल्लागार समिती ■

प्रा. (डॉ.) डी. बी. शिंदे
मा. कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्र-कुलगुरू,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. एम. साळुंखे
माजी कुलगुरू,
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. (डॉ.) के. एस. रंगाप्पा
माजी कुलगुरू,
म्हैसूर विद्यापीठ, म्हैसूर

प्रा. पी. प्रकाश
अतिरिक्त सचिव-II
विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली

प्रा. (डॉ.) सीमा येवले
गीत-गोविंद, फ्लॅट नं. २,
११३९ साईक्स एक्स्टेंशन,
कोल्हापूर-४१६००१

प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील
I/c अधिष्ठाता, विज्ञान व तंत्रज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) ए. एम. गुरव
I/c अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) भारती पाटील
I/c अधिष्ठाता, मानवविज्ञान विद्याशाखा,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) पी. डी. राऊत
I/c अधिष्ठाता, आंतर-विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

डॉ. व्ही. डी. नांदवडेकर
कुलसचिव,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. एम. ए. काकडे
संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

श्री. व्ही. टी. पाटील
वित्त व लेखा अधिकारी,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. (डॉ.) एम. ए. अनुसे (सदस्य सचिव)
संचालक, दूरशिक्षण केंद्र,
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

■ समन्वय समिती : मराठी ■

अध्यक्ष - **डॉ. आर. जी. गवस**
मराठी अधिविभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

- **डॉ. डी. ए. देसाई**
  विवेकानंद कॉलेज,
  कोल्हापूर
- **प्रा. डॉ. डी. के. वळवी**
  छत्रपती शहाजी कॉलेज,
  दसरा चौक, कोल्हापूर

दूर शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	**सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप** एम.ए.भाग १: मराठी अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.४ व ८.४

अभ्यास घटकांचे लेखक

लेखक	**घटक क्रमांक आणि शीर्षक**
सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.४ : सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप	
डॉ. रमेश साळुंखे देवचंद कॉलेज, अर्जुननगर	१. **सर्जनशील लेखन** २. **व्यवहारिक लेखन**
डॉ. रफीक सूरज मुल्ला जयवंत महाविद्यालय, इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर	३. **अभिव्यक्तीचे मूलभूत प्रकार, कथनपद्धती आणि भाषा** ४. **अभिव्यक्ती प्रकारातील विविध घटकांचा शोध**
सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ८.४ : सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप	
डॉ. हिमांशू स्मार्त एफ-७०-७१, १०५९ ए वॉर्ड, चिंतामणी पार्क, फुलेवाडी रिंगरोड, कोल्हापूर	१. **कथानकांचे विविध प्रकार**
डॉ. बालाजी वाघमोडे आर्टस ॲण्ड सायन्स कॉलेज, आटपाडी	२. **नाट्य निर्मितीच्या विविध तऱ्हा (पद्धती)**
डॉ. प्रशांत गायकवाड विजयसिंह यादव आर्टस ॲण्ड सायन्स कॉलेज, पेठवडगांव	३. **कविता**
प्रा. एकनाथ पाटील कर्मवीर भाऊराव पाटील कॉलेज, उरुण-इस्लामपूर, ता. वाळवा, जि. सांगली.	४. **सर्जनशील लेखन करताना आलेल्या अडचणी, भेडसावणारी आव्हाने याविषयी चर्चा**

■ संपादक ■

डॉ. रमेश साळुंखे देवचंद कॉलेज, अर्जुननगर, ता. कागल, जि. कोल्हापूर	**प्रा. एकनाथ पाटील** कर्मवीर भाऊराव पाटील कॉलेज, उरुण-इस्लामपूर, ता. वाळवा, जि. सांगली.

प्रास्ताविक

सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप ही अभ्यासपत्रिका एम. ए. भाग-१ साठी आहे. या अभ्यासपत्रिकेत सर्जनशील लेखन, व्यवहारिक लेखन, अभिव्यक्तीचे मूलभूत प्रकार, कथनपद्धती आणि भाषा, अभिव्यक्ती प्रकारातील विविध घटकांचा शोध, कथानकांचे विविध प्रकार, नाट्य निर्मितीच्या विविध तऱ्हा (पद्धती), कविता, सर्जनशील लेखन करताना आलेल्या अडचणी, भेडसावणारी आव्हाने याविषयी चर्चा असे घटक आहेत. या घटकांवर त्या त्या अभ्यासकांनी सविस्तर लिहिलेले आहे. त्याचा उपयोग आपणाला होईल. प्रत्येक घटकात विषयविवेचन या विभागांतर्गत सविस्तर चर्चा केलेली आहे. उदाहरणे व स्पष्टीकरण देऊन तो घटक दूरशिक्षणाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना कसा समजेल, याची दक्षता घेतलेली आहे. प्रत्येक घटकावर स्वयंअध्ययन प्रश्न दिलेले आहेत. काही ठिकाणी त्यांची उत्तरेही दिलेली आहेत. आपण या सर्वांचा उपयोग करून घेऊन उत्तम अभ्यास करावा. तसेच प्रत्येक घटकाच्या शेवटी क्षेत्रीय कार्य म्हणून विविध उपक्रम दिलेले आहेत. सदर उपक्रम प्रत्यक्ष कृतीत आणावेत. म्हणजे प्रत्यक्षानुभव आपणास येईल. दिलेले संदर्भग्रंथ मिळवून वाचावेत, त्या त्या घटकानुसार त्यातील नोट्स, टाचणे काढावीत. या पद्धतीने अभ्यास केल्यास सविस्तर अभ्यास होईल. अर्थात स्वयंअध्ययन साहित्यामुळे आपणास संदर्भग्रंथाप्रमाणे मदत होईल.

- संपादक

अध्यक्ष : **डॉ. दत्तात्रय मल्लू पाटील**
डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

- **प्रा. डॉ. आर. जी. गवस**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. रणधीर शिंदे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. एस. जी. मेणकुदळे**
  छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा
- **डॉ. शहाजी जगन्नाथ पाटील**
  पद्मभुषण वसंतरावदादा पाटील कॉलेज, तासगांव,
  जि. सांगली
- **डॉ. सुभाष गणपती जाधव**
  दत्ताजीराव कदम आर्टस, सायन्स ॲण्ड कॉमर्स कॉलेज,
  इचलकरंजी, जि. कोल्हापूर
- **डॉ. प्रभाकर पवार**
  मुधोजी कॉलेज, फलटण, जि. सातारा
- **डॉ. आर. के. शानेदिवाण**
  श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **डॉ. अरुण कृष्णा शिंदे**
  नाईट कॉलेज ऑफ आर्टस ॲण्ड कॉमर्स, कोल्हापूर
- **डॉ. उदय रामचंद्र जाधव**
  शहाजीराजे महाविद्यालय, खटाव, जि. सातारा
- **प्रा. डॉ. दासू वैद्य**
  मराठी विभाग, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
  विद्यापीठ, औरंगाबाद
- **डॉ. नंदकुमार विष्णु मोरे**
  मराठी विभाग,
  शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
- **डॉ. गोपाळ ओमाण्णा गावडे**
  महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर
- **श्री. के. एस. अटकरे**
  कैलास पब्लिकेशन, औरंगपूरा, औरंगाबाद

अनुक्रमणिका

सत्र पहिले : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ४.४
सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप

घटक १	सर्जनशील लेखन	१
घटक २	व्यावहारिक लेखन	१७
घटक ३	अभिव्यक्तीचे मूलभूत प्रकार, कथनपद्धती आणि भाषा	३६
घटक ४	अभिव्यक्ती प्रकारांतील विविध घटकांचा शोध	६२

सत्र दुसरे : अभ्यासपत्रिका क्रमांक ८.४
सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप

घटक १	कथानकांचे विविध प्रकार	९१
घटक २	नाट्य निर्मितीच्या विविध तऱ्हा (पद्धती)	११७
घटक ३	कविता	१४०
घटक ४	सर्जनशील लेखन करताना आलेल्या अडचणी, भेडसावणारी आव्हाने याविषयी चर्चा	१६४

■ विद्यार्थ्यांना सूचना

प्रत्येक घटकाची सुरुवात उद्दिष्टांनी होईल. उद्दिष्टे दिशादर्शक आणि पुढील बाबी स्पष्ट करणारी असतील.

१. घटकांमध्ये काय दिलेले आहे.

२. तुमच्याकडून काय अपेक्षित आहे.

३. विशिष्ट घटकावरील कार्य पूर्ण केल्यानंतर तुम्हाला काय माहीत होण्याची अपेक्षा आहे.

स्वयं मूल्यमापनासाठी प्रश्न दिलेले आहेत. त्यामुळे घटकाचा अभ्यास योग्य दिशेने होईल. तुमची उत्तरे लिहून झाल्यानंतरच स्वयं अध्ययन साहित्यामध्ये दिलेली उत्तरे पाहा. ही तुमची उत्तरे (किंवा स्वाध्याय) आमच्याकडे मूल्यमापनासाठी पाठवायची नाहीत. तुम्ही योग्य दिशेने अभ्यास करावा, यासाठी ही उत्तरे 'अभ्यास साधन' (Study Tool) म्हणून उपयुक्त ठरतील.

प्रिय विद्यार्थी,

हे स्वयंअध्ययन साहित्य या पेपरसाठी एक पूरक अभ्याससाहित्य म्हणून आहे. असे सूचित करण्यात येते की, विद्यार्थ्यांनी २०१७-१८ पासून तयार केलेला नवीन अभ्यासक्रम पाहून त्याप्रमाणे या पेपरच्या सखोल अभ्यासासाठी संदर्भपुस्तके व इतर साहित्याचा अभ्यास करावा.